

اشاره

رخدادهای سیاسی دهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری سال ۸۸ در ایران ناشی از چه بود؟ پاسخ صحیح و دقیق به این سؤال نیازمند بررسی حوادث پیش از این واقعه از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تا خرداد ۸۸ است. بر این اساس، در تحقیق حاضر به دنبال آن هستیم تا با بررسی پیشینه انتخابات دهم ریاست جمهوری در ایران، دولت‌های تشکیل شده از بهمن ۵۷ تا خرداد ۸۸ را به همراه عملکرد کلی آنان مورد مطالعه اجمالی قرار دهیم.

دولت‌ها و دولت‌مردان

ریحانه سادات موسوی

مقدمه

دهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸، با مجموعه‌ای از رخدادها و گوناگون روبه‌رو شد که شناخت و تحلیل دقیق آن‌ها بدون ارزیابی رفتارهای جریان‌ها، گروه‌ها و احزاب مختلف سیاسی امکان‌پذیر نیست. درباره ماهیت، چیستی و چرایی این رخدادها، دیدگاه‌ها و تحلیل‌های متفاوتی ارائه شده است:

برخی وقوع آن‌ها را نتیجه بد اخلاقی‌های انتخاباتی نامزدها و حامیان آنان در ایام تبلیغات انتخاباتی بویژه تحت تأثیر مناظره‌های تلویزیونی دانسته‌اند و گروهی دیگر تلاش می‌کنند رویدادهای مذکور را در قالب شکل‌گیری یک جنبش اجتماعی نوظهور تجزیه و تحلیل کنند؛ جنبشی که با هدف ایجاد دگرگونی‌های اجتماعی در زمان انتخابات فرصت بروز یافته است. اما گروه سوم با رویکردی فراطرف، این رخدادها را در قالب سناریویی طراحی شده و با هدف ایجاد تغییرات و تحولات بنیادین تا مرحله براندازی نظام سیاسی جمهوری اسلامی - در قالب کودتای مخملین - تحلیل کرده‌اند.

پژوهش حاضر کوششی است برای تحلیل و بررسی رفتارهای انتخاباتی در انتخابات دهمین دوره ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸ ایران که در خلال بررسی حوادث قبل و بعد از انتخابات تلاش می‌شود این هدف پی‌گیری شود. از آن‌جا که هدف مذکور بدون اشاره به پیش‌زمینه‌ها و مقدمات عملی نخواهد شد، ناگزیر از طرح برخی مباحث مقدماتی همچون جایگاه و نقش ریاست جمهوری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و نیز مروری گذرا بر

رفتارشناسی دولت‌های پیشین از آغاز پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون خواهیم بود:

از بهمن ۵۷ تا خرداد ۸۸

قانون اساسی، رئیس‌جمهور را عالی‌ترین مقام کشور پس از مقام رهبری می‌داند. به اجمال می‌توان گفت مطابق قانون اساسی، رئیس‌جمهور در مقام ریاست عالی‌ه قوه مجریه، مسؤول اجرای قانون اساسی است که با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شود. اما پیش از این باید به لحاظ واجد شرایط بودن مورد تأیید شورای نگهبان قرار گیرد و سپس در انتخابات، اکثریت مطلق آرا را به دست آورد. براساس قانون اساسی، رئیس‌جمهور باید ایرانی‌الاصل و تابع ایران، مدیر و مدبر، موثق و امین و متقی و معتقد به مبانی نظام جمهوری اسلامی و پیرو مذهب رسمی کشور باشد و در مجموع از رجال سیاسی - مذهبی شناخته شود.^۱

تنفیذ حکم ریاست جمهوری با رهبر است و بعد از ادای سوگند در مجلس، دوره چهارساله ریاست جمهوری آغاز می‌شود و فقط برای یک دوره قابل تمدید خواهد بود. براساس تصریح قانون اساسی، رئیس‌جمهور در مقابل رهبر، مجلس و مردم مسؤولیت دارد.^۲

دولت‌ها از آغاز پیروزی انقلاب تاکنون

۱. دولت موقت

دولت موقت به ریاست مهندس مهدی بازرگان از ۱۵ بهمن ۱۳۵۷ تا ۱۵ آبان ۱۳۵۸ به مدت ۹ ماه تداوم داشت. مهم‌ترین رفتارها و عملکردهای دولت

موقت در این مدت به شرح زیر بوده است:

۱. اداره موقت کشور و تسریع در انتقال قدرت

۲. زمینه‌سازی برای برگزاری انتخابات

۳. مامشات در برابر جدایی طلبان، لیبرال‌ها، جبهه ملی و آمریکا

۴. استعفا، پس از تسخیر لانه جاسوسی

بنیانگذار جمهوری اسلامی در ۱۵ بهمن ۱۳۵۷ زمانی که در مدرسه رفاه تهران

به سر می‌برد، به منظور تشکیل دولت

موقت و سرنگونی دولت نامشروع

بختیار، حکم نخست‌وزیری آقای

مهندس مهدی بازرگان را تنفیذ کرد.

ایشان در بخشی از حکم خود خطاب

به بازرگان آورده‌اند:

«به پیشنهاد شورای انقلاب بر حسب

حق شرعی و حق قانونی ناشی

از آرای اکثریت قاطع قریب به

اتفاق ملت ایران ... جنابعالی

را بدون در نظر گرفتن روابط

حزبی و بستگی به گروهی

خاص، مأمور تشکیل دولت

موقت می‌نمایم...»^۳

دولت موقت در قضیه کردستان

که با تحریکات خارجی، برخی

گروه‌ها به بهانه کسب استقلال اقدام

به آدم‌کشی، گروگان‌گیری و اغتشاش

گسترده کرده بودند، سعی کرد با مذاکره

و دادن امتیازات ویژه به آشوبگران، غائله

را ختم نماید ولی با مخالفت امام

مواجه شد.^۴

این دولت همچنین به مذاکره و توافق

با دشمن اصلی انقلاب اسلامی ایران -

آمریکا - معتقد بود؛ رویکردی که سبب

اختلاف‌های گسترده با نیروهای انقلابی

شد. اوج این اختلاف در ماجرای تسخیر

لانه جاسوسی نمود یافت و این‌گونه

اصلاحات
به ریاست
سید محمد
خاتمی به
مدت ۸ سال(دو

دوره) آغاز به فعالیت کرد. یکی از رخدادهای کم‌سابقه در این دوره، هیجان گسترده مردم برای شرکت در انتخابات و حضور چشمگیر آنان در این انتخابات بود. در این دوره دومین حزب دولتی به نام حزب مشارکت تشکیل شد، بی‌مبالاتی مسئولان در مسائل فرهنگی شدت گرفت و با تبلیغ ایجاد فضای بازسیاسی در کشور، سوء استفاده جریان‌های مخالف از فضای به وجود آمده زمینه‌سازی گردید. این دولت سیاست تنش‌زدایی در روابط خارجی را در پیش گرفت اما به دلیل حادثه ۱۱ سپتامبر و هدف قرار گرفتن برج‌های دوقلو در آمریکا، ایران در ردیف کشورهای محور شرارت از سوی آمریکا شناخته شد!

۷. دولت عدالت

پس از پایان دو دوره فعالیت دولت اصلاحات، دولت موسوم به عدالت با ریاست دکتر محمود احمدی‌نژاد در ۱۲ مرداد ۱۳۸۴ آغاز به کار کرد. دولت احمدی‌نژاد فعالیت‌های متعددی را در رأس برنامه‌های خود قرار داد که از آن جمله می‌توان

به کم‌شدن فاصله طبقاتی میان مردم و مسئولان، سفرهای استانی، مبارزه با تجمل‌گرایی اداری و ... اشاره کرد. با این حال از جمله

نقاط ضعف این دولت می‌توان به عرصه فرهنگ و بی‌توجهی یا ناکامی در این عرصه اشاره کرد که در دور دوم نیز تداوم یافت.

پی‌نوشت‌ها

۱. برای مطالعه بیشتر، رک: سیدجلال‌الدین مدنی، حقوق اساسی، ص ۱۱۰.
۲. رک: سوگندنامه رئیس‌جمهور و نیز اصل ۱۳۴ قانون اساسی.
۳. حکم تنفیذ امام نسبت به دولت موقت، ۱۳۵۷/۱۱/۱۵.
۴. صحیفه نور، ج ۹، ص ۴۱۲، ۵۸۶/۱۳.

شد که در ۱۳ آبان ۱۳۵۸ با تصرف سفارت آمریکا در تهران از سوی گروهی از دانشجویان، در ۱۵ آبان استعفا کرد.

۲. دولت بحران

پس از استعفای دولت موقت و قبول آن از سوی امام، ابوالحسن بنی‌صدر در جایگاه رئیس‌جمهور و شهید محمدعلی رجایی در جایگاه نخست‌وزیر فعالیت خود را آغاز کردند. در این دوره بحران‌های بزرگی در کشور رقم خورد؛ همچون: اوج‌گیری اغتشاش‌های داخلی، آغاز تجاوز صدام و اشغال بخش وسیعی از خاک جمهوری اسلامی و ترور برخی از شخصیت‌های درجه اول نظام و انقلاب.

در این دوره گرچه بنی‌صدر دارای اختیارات ویژه همچون ریاست شورای انقلاب و فرماندهی کل قوا بود اما عملاً نه تنها میلی به مقابله با بحران‌ها نشان نمی‌داد که در مواردی بر شدت بحران‌ها نیز دامن می‌زد. وی در نهایت پس از عزل مجبور به فرار از کشور شد.

۳. دولت شهیدان رجایی و باهنر

پس از عزل بنی‌صدر، دولت شهیدان رجایی و باهنر با ریاست جمهوری شهید محمدعلی رجایی و نخست‌وزیری شهید محمدجواد باهنر آغاز به کار کرد. عمر این دولت بسیار کوتاه و در حدود یک ماه بود؛

زیرا با انفجار دفتر نخست‌وزیری هر دو به شهادت رسیدند. اینان در طول این مدت کوتاه در عین سادگی و پرهیز از تجملات تلاش کردند پیشروی دشمن در سرزمین‌های اسلامی را متوقف کنند و با آغاز حاکمیت نیروهای انقلاب، دولتی خدمتگزار را محقق سازند.

۴. دولت دفاع

پس از شهادت شهیدان رجایی و باهنر، آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای در مقام رئیس‌جمهور و مهندس میرحسین موسوی در مقام نخست‌وزیر، مسؤولیت

اجرای کشور را بر عهده گرفتند. در این زمان با تلاش دولت دفاع، ضمن آزادسازی بخش‌هایی از سرزمین‌های اسلامی که به اشغال نیروهای عراقی درآمده بود، نظام نوپای ایران اسلامی تثبیت شد.

در این دوره همچنین به دلیل بروز اختلاف میان نخست‌وزیر و رئیس‌جمهور در خصوص برخی مسائل اقتصادی و سیاسی، نخست‌وزیر ناگهان اقدام به استعفا کرد که با برخورد قاطع امام مواجه شد.

دولت دفاع با ریاست جمهوری آیت‌الله خامنه‌ای در دو دوره متوالی (۷ سال و ۱۰ ماه) به کار خود ادامه داد و بارحلت بنیانگذار جمهوری اسلامی، کار آن پایان یافت.

براساس قانون اساسی، رئیس‌جمهور باید ایرانی‌الاصیل و تابع ایران، مدیر و مدبر، موثق و امین و متقی و معتقد به مبانی نظام جمهوری اسلامی و پیرو مذهب رسمی کشور باشد و در مجموع از رجال سیاسی - مذهبی شناخته شود.

۵. دولت سازندگی

دولت سازندگی به ریاست آقای هاشمی رفسنجانی به مدت ۸ سال در دو دوره متوالی تداوم یافت. در این دوره ضمن بازسازی ویرانه‌های باقیمانده از دوران طاغوت و جنگ تحمیلی،

طرح‌هایی ملی در راستای ایجاد توسعه اقتصادی به مرحله اجرا گذاشته شد. در این ایام اولین حزب دولتی به نام کارگزاران تشکیل شد، تهاجم غرب علیه بنیان‌های فرهنگی شدت گرفت و فاصله طبقاتی بین مردم و مسئولان افزایش یافت.

۶. دولت اصلاحات

با پایان کار دولت سازندگی، دولت